

Аркадзь Смоліч правядзенні член інстытута Беларускае культуры, „Організацыя сялянскай гаспадаркі ў раёнах Цэнтральнай Беларусі“. Выданне Інстытута Беларускае Культуры. Менск 1927 г. ст. 150.

Сацыялістычнае перабудаванне сельскае гаспадаркі, як і наогул сацыялістычнае будаўніцтва народнае гаспадаркі, немагчыма без дакладнага вивучэння Дакладнае і ўсебаковае вивучэнне сельска-гаспадарчых сістэм (а таксама іх географічнага размяшчэння), як выніку шматгадовага прыстасавання да існуючых натуральна-гістарычных (глеба, клімат і інш.) і сацыяльна-эканамічных (эканамічная палітыка, рынак, шляхі зносін і г. д.) умоў, зьяўляецца перадавальным фактарам, забяспечваючым паспяховае плававанне. Толькі атрымаўшы праз папярэдні досвед пэўны сельска-гаспадарчы раённы, прасачыўшы зважана іх складаны і ўстанавіўшы фактары, кіруючыя гэтай зважонай, мы будзем мець цвёрдую падставу для набудовы сталой сістэмы і пэўных мерапрыемстваў па сельскай гаспадарцы наогул і зможам іх якасна дыферэнцыраваць у прастору. Але, ня глядзячы на такую важнасць вивучэння, як перанасылачнага фактару сацыялістычнага будаўніцтва, мы маем яго на Беларусі, сьмела можна сказаць, у мінімуме. Дзякуючы апошняму, надвычайна вялікі інтарэс набывае ўсякі досвед, звязаны з сельска-гаспадаркаю Беларусі. *І тым большую вагу і крытычныя адносіны павінны прыцягваць да сябе працы, прэзюмуючы даць эканамічны грунт, на які павінна накладвацца наша палітыка п.я.навага кіравніцтва, бо ад якасці гэтага грунту будзе цалкам залежаць рацыянальнасць мерапрыемстваў, а гэта значыць і поспеху сацыялістычнае аббудовы.*

З гэтага пункту погляду мы і будзем разглядаць працу А. Смоліча, якая ставіць у сваю задачу на „тоякія тэарэтычныя вивучэнні“, але, у сваім устанавленні „раённых тыпаў сялянскае гаспадаркі і географічным размяшчэнні“, жадае мець адну з асноўных перанасылак п.я.навага сацыялістычнага будаўніцтва Савецкае дзяржавы.

Разбіраемая праца А. Смоліча — „Організацыя сялянскае гаспадаркі ў раёнах Цэнтральнае Беларусі“ — разглядае неўкрупненную Беларусь (да 1923 г.) і грунтуецца як на матэрыялах масавае статыстыкі, так і матэрыялах правядзенага НКЗ. пад кіраўніцтвам аўтара, у 1923 г. досьледу.

Гэты досвед быў праведзены „для мэт выстаўкі“, на якую трэба было „вывіць характар тыповае сялянскае гаспадаркі, а дзесятаго, што гэтых матэрыялаў, неабходных

для гэтага, амаль што ня было, дык прышлося збіраць іх праз адмысловае дасьледаванне“.

Праца А. Смоліча пачынаецца з с.-г. раснавання цэнтральнае Беларусі на падставе даных масавае статыстыкі. Далей тлумачыцца мэтадалогія самога бюджэтна-агранамічнага досьледу 1923 г., высьвятляюцца асноўныя ўмовы і фактары с.-г. вытворцы і апісваецца арганізацыя прадукцыйных галін гаспадаркі. У канцы высьвятляюцца пытанні зыскоўнасці гаспадаркі і яе галін, і робяцца належныя падсумаванні і практычныя вывады. Да працы ў якасці дадатку дакладваюцца валасныя падсумаванні галоўных кніг дасьледавання гаспадарак, як асноўны сыры матэрыял, якім карыстаўся аўтар пры высьвятленьні пытаньняў аб структуры і разьмеркаваньні прыбытку. Як бачым з вышэйсказанага, задачы, пастаўленыя перад досьледам з боку НКЗ былі значна пашыраны аўтарам і з выяўленьні „тыповай сялянскай гаспадаркі“ для выстаўкі яны звыжурліліся ў устанавленьне „раённых тыпаў сялянскае гаспадаркі і іх географічнага размяшчэння“ — для абгрунтаваньня палітыкі Савецкае дзяржавы ў п.я.нава-сацыялістычным будаўніцтве.

Паглядзім-жа наколькі выканана пастаўленая аўтарам задача і наколькі ўстаноўленыя ім раёны адпавядаюць таму, каб на іх грунтаваць п.я.нава агранамічнай работы“.

„Мерапрыемствы зямельнае с.-г. палітыкі“ і г. д. Перш за ўсё разгледзім тэарэтычную ўстаноўку і тэарэтычны развагі аўтара.

Грунтоўнымі паказчыкамі пры сваім раснаванні сельскай гаспадаркі Беларусі А. Смоліч прымае „адзнакі агульна-геаграфічныя“ (характар краявяду, гушчыня насяленьня) і гэтым паказчыкам надзеяна вызначальнае роля, напрыклад, насяленьня воласьці заносзяца ім у той ці іншы раён „наводле сваіх глеб“.

Другаряднымі паказчыкамі А. Смоліч бярэ: 1) дзесяціны засева на адну гаспадарку, 2) прапарцыю паляных культур, 3) быдла на 100 дзес. засева і г. д.

Апошнія паказчыкі характарызуюць на Смолічу „сельска-гаспадарчыя адзнакі раёну“. Усе гэтыя паказчыкі можна падзяляць на дзве групы: 1) Натуральныя (глеба, клімат, рэльеф) і 2) Натуралістычна-тэхнічныя (працягнутыя суадносіны культур, быдла на 100 дзес. засева і інш.); першая група характарызуе ўмовы сельска-гаспадарчага вытворцы, а другая — самы працэс.

Пры гэтым А. Смоліч лічыць, што „у формаванні тыпаў жыцьведадоўля вылікае значэньне павінны мець суадносіны раллі і прыроднае кармавае плошчы“ (стр. 12) і дадае: „адной з важнейшых умоў, ад якіх зале-

жыць арганізацыя сялянскае гаспадаркі ў Беларусі, ёсць *спажывець сям’і... спажывець* ўплывае на формаваньне арганізацыі вытворчых галін“ (стр. 40).

Гэтая сыстэма натуральных і натуралістычна-тэхнічных паказчыкаў, пакланьне перад спажывецьвым уплывам сям’і на арганізуючую структуру гаспадаркі і, нарэшце, угледжваньне неспрэчнае залежнасці арганізацыі гаспадаркі ад натуральных умоў, аб’ядняюць А. Смоліча з нэо-народнікамі, дробна-буржуазнай школай у сельска-гаспадарчай эканоміі.

Гэтая школа спрабуе перадаць эканамічную сутнасьць сельскае гаспадаркі і дыферэнцыяцыю яе тыпаў у прастору пры дапамозе розных натуралістычна-тэхнічных элементаў сельска-гаспадарчага вытворцы. У той час, як „земляробства і жыцьведадоўля несаімерныя ў натуралістычных элементах, пасеўная плошча і колькасць рознага віду жывёлы ня маюць агульна-натуралістычнай меры“. На самай справе, што перш за ўсё азначае: устанавіць сельска-гаспадарчыя раёны? — гэта перш за ўсё азначае прасторавае параўнаньне колькаснай моцы, як сельскай гаспадаркі наогул, так і ў яе пасобных галінах. Для таго-ж, каб зрабіць гэтае параўнаньне мажлівым, трэба мець параўнучую адзінку. Апошняй зьяўляецца грашовая адзінка, а валавая прадукцыя гаспадаркі (а таксама і тэрыторыя, наколькі сельская гаспадарка апошняй ёсць сума гаспадарак, разьмешчана на ёй) наогул і ў падзеле на пасобныя галіны ёсць найбольш поўны і аб’ектыўны паказчык. З другога боку, характарыстыка арганізацыйных тыпаў сялянскае гаспадаркі не павінна прапуськаць такога моманту, як падзел на сацыяльныя групы, бо так любімая нэо-народнікамі сярэдняя гаспадарка не дае канкрэтнага ўяўленьня сапраўднасці, а толькі замазвае апошнюю.

Праўда, гэтая сярэдняя гаспадарка ўзята А. Смолічам не як сярэдняя-арытмэтычная, а некалькі арыгнальна, але гэтая арыгнальнасьць уносіць яшчэ большую блытаніну. Натуральна-ж „падстава“ А. Смоліча пры раснаванні азначае, што сапраўднае разьвіцьцё гаспадаркі, як тэхнічны прагрэс і на яго падставе рост тэхнічных сіл, адкідаецца.

Разрыў паміж натуральнымі і сацыяльна-эканамічнымі фактарамі, гэтая недывалектычнасьць падыходу да тлумачэння залежнасці сельска-гаспадарчага разьвіцьця ад розных фактараў, замазваньне сапраўднасці сярэдняй гаспадарчай, а таксама натуралістычны памер наперад пакідаючы дасьледчыка з няправільнымі вынікамі.

Далей разгледзім: 1) мэтад арганізацыі досьледаў, 2) распрацоўкі матэрыялу і яго навуковай апрацоўкі і 3) вынікі, зробленыя аўтарам.

Перш за ўсяго кідаецца ў вочы адсутнасьць падрыхтоўкі і вызначнага навуковага падыходу да досьледу. Так, распрацоўка даных масавае статыстыкі, на падставе якіх і былі вызначаны аўтарам арыентэрованыя раёны, праводзілася ўжо насія бюджэтна-агранамічнага дасьледавання, у выніку чаго

дасьледаваньне гаспадаркі разьмеркаваліся паміж раёнамі зусім ня роўна, а іменна:

I раён — дасьледвана	. . . 34	гаспадаркі
II „ „ „	. . . 20	„
III „ „ „	. . . 6	„
IV „ „ „	. . . 6	„

Ня кажучы ўжо наогул аб недастатковай колькасці матэрыялу для выкананьня пастаўленай аўтарам задачы, *па 6 гаспадарках* ні ў якім разе ня можна, ня толькі рабіць раснаваньне, але і даць нават прыблізнай характарыстыкі арганізацыйных тыпаў сялянскае гаспадаркі.

Праўда, аўтар і не спрабуе рабіць раснаваньне паводле матэрыялаў свайго досьледу, а скарыстоўвае гэты матэрыял для характарыстыкі тых раёнаў, якія вызначаны ім па даных масавае статыстыкі за 1916 г., зусім ігнаруе такі факт, як Кастрычнікавая Рэвалюцыя і зьмены ў сельскай гаспадарцы, якія адбыліся ў зьвязку з ёю.

Далей, узятыя для досьледу так званыя „тыповыя, сярэднія“ гаспадаркі аказваюцца, нарэшце, па словах самога аўтара, „у большасьці нятыповымі“, бо яны ў адной воласьці атрымаліся „даволі беднымі“, а ў другой „крыху буйнейшымі“, а то і саўсім „хаваюць свае сапраўдныя разьмеры“. А здарылася такая блытаніна таму, што някая навуковага падыходу ў выбары гэтых „тыповых“ гаспадарак ня было, а пытаньне вырашалася суб’ектыўна студэнтамі (ды яшчэ I-га курсу), якія праводзілі заўважныя анкет.

У выніку сказанага атрымаўся матэрыял, які ў шмат якіх мясцох не здавальняе нават самога аўтара.

Цэны, якія былі ўзяты аўтарам пры распрацоўцы матэрыялу, як паказаныя гаспадарамі, так і сярэднія з гэтых паказаньняў па воласьці, павеце і Рэспубліцы, зьяўляюцца саўсім умоўнымі і спрэчнымі.

Прынцыпова няправільным зьяўляецца і габітэнае баянсаваньне прадуктаў, якое аўтар чамусь абараняе агульнымі развагамі аб крытычнай правярцы, якую нам здаецца, лепш за ўсё зрабіць з самім гаспадаром пры роспыце.

Норматывы вучот працы, уживаемы аўтарам (старонка 62), дзякуючы „супярэчным паказаньням“ матэрыялу, зьяўляюцца таксама недашчальнай мэтадалогічнай вольнасьцю.

У мэтодыцы вызначэння раёнаў (узяцьцё паказчыкаў, устанавленьне інтэрвалаў, а таксама злучэньне паказчыкаў і інтэрвалаў) зусім адсутнічае выразнасьць. За падставу, як ужо было адзначана, аўтар бярэ натуральныя паказчыкі (характар краявяду), а другія уживаемыя паказчыкі групуе саўсім механічна (нават без прытрымваньня прынцыпаў так звананага ім „самага простага спосабу картаграфаваньня“). У выніку чаго атрыманы раён зараз-жа рассыпаецца на шэраг падраёнаў, паміж якіх нават цяжка зьявіць розніцу.

Дзякуючы ўсяму вышэйсказанаму як аб тэарэтычнай устаноўцы аўтара, так і аб яго мэтодыцы і скарыстаных матэрыялах,

вынікі гэтай працы патрабуюць да сябе вельмі крытычных адносін. У большасці гэтыя вынікі зьяўляюцца саўсім неабгрунтаванымі, інтуітыўнымі меркаваннямі аўтара, а ў асобных выпадках нават супярэчаць даным досьледу, або пабудаваны на адмаўленьні паказаньняў апошняга.

Гэтае можна паказаць на некалькіх прыкладах. Так, у спажыўцы сям'і аўтар знаходзіць на Беларусі паміж асобных валасьцей такую розьніцу, якая існуе паводле слоў аўтара, паміж спажыўцам „немца і кіргіза“ Розьніца ў спажыўцы хістаецца ад 53,1 жытніх адзінак (Буйнавіцкая воласьць) да 131,2 ж. адз. (Самахвалаўская воласьць). Гэтая „дужа вялікая розьніца“ тлумачыцца аўтарам тым, што „існуе *муслиў* (?), шмат прыродных, эканамічных і культурна-гістарычных прычын“ (стар. 119). На старонцы-ж 43 аўтар гэтымі-ж самымі прычынамі тлумачыць, якраз адваротнае, згладжваньне нераўнамернасьці спажыўцыя.

Як бачым, колькасная недастатковасьць матэрыялу, адмыслова ўзятыя, так званыя, „тыповыя“ гаспадаркі і цэны, далі сябе адчуць і саўсім забыталі аўтара. На стар. 76 аўтар, разглядаючы сьвінаводства, агарошвае чытача такім парадоксам, як катэгарычная, на падставе даных досьледу, заява аб тым, што „яно зьяўляецца адною з другародных і маларэнтабельных галін“, якая яплячвае працу селяніна „горш за ўсе іншыя галіны“. Далей-жа, на стар. 77 аўтар, спужаўшыся свайго вываду, заяўляе, што даных дасьледаваньня „нельга лічыць характэрнымі для гэтай галіны ў Беларусі“.

Другім парадоксам гучыць і такое сьцьвярджэньне аўтара, як большая за сьвіней рэнтабельнасьць авечак, якіх ён прызнае „ін-

тэнсыўнай галінай“ і ў адносінах да якіх жадае ўнесці нешта самабытнае. Можна яшчэ прывесці цэлы шэраг супярэчных і неабгрунтаваных разважанняў аўтара, але досьць і гэтага. Наогул-жа развагі аўтара можна характэрызаваць, як бессьстэмныя, з адарванасьцю ад часу і сапраўднага жыцьця.

„Важнейшыя практычныя вывады“ аўтара, якія вызначаюць плян „абслугоўваньня сельскае гаспадаркі“, зьяўляюцца саўсім лішняй і неабгрунтаванай патугаю. бо гэты плян, на непараўнаўча больш грунтоўных матэрыялах і з непараўнаўчаю выразнасьцю быў ужо вызначан у пэрспэктыўным пляне НКЗ раней, чымся аўтар выпусціў сваю працу.

У заключэньне неабходна яшчэ застанаўліцца на надзвычайна вольных адносінах аўтара да беларускае мовы наогул і ўжываемых ім у значным ліку штучных слоў. Як прыклад такіх вольных выразаў можна прывесці: „алейнае сям'я“, „Менская Беларусь“ і шмат іншых. Што за „алейнае сям'я“?—А гэта, бачыце, ільнянае сям'я, з якога здабываецца алей. Дык з такім-жа правам мы можам назваць ільнянае быльлэ „штанінным быльлэм“, бо з яго здабываюцца штаны, а ў выніку гэта будзе абсурд. Чаму „Менская Беларусь“?...

Ці возьмем ужываемыя аўтарам словы: „ацэны“, „перайсьцевы“, „первастковы“, „усталены погляд“ і г. д.

Тэорэтычная і мэтадалёгічная блытаніна, ставіць навуковую каштоўнасьць працы А. Смоліча пад знакам запытаньня.

Адказы рэдактар *В. Кнорын*
Члены рэдкалегіі { *А. Сянкевіч*
Абрамчук

З Ь М Е С Т

	Стар.
В. Кнорын. —Аб выніках Аб'яднанага пленуму ЦК УсскП(б)	3
Н. Перепечко. —К. Маркс и Ф. Энгельс о крестьянском вопросе	9
Я. Бялеўскі. —У Камуністычнай Партыі Заходняе Украіны	20
Н. Танаеўцава. —Работа з жаночым актывам	23

НАША ТРИБУНА

А. В. —Ізноў нацыянал-бальшавізм	29
С. П. Токмачев. —О сельско-хозяйственной Академии	50

НА МЯСЦОХ

Н. Разумаў. —Да вынікаў агітпропнарады Залінейнай арганізацыі	57
--	----

У ЦК КП(б)Б

Пастановы сакратарыяту	61
------------------------	----

ПАРТЫЙНАЯ ХРОНІКА

У ЦК КП(б)Б	65
У ЦКК КП(б)Б	66
Бібліяграфія	68